Б 18

4490 р

Міністерство освіти і науки України

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

Байдюк Наталія Василівна

УДК 37.013.42:305]-053.6(043.3)

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ГАРМОНІЗАЦІЇ ГЕНДЕРНИХ ВЗАЄМИН У МОЛОДІЖНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

13.00.05 – соціальна педагогіка

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2018

НБ НПУ ім. М.П.Драгоманова

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник - доктор педагогічних наук, професор
Архипова Світлана Петрівна,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького,
завідувач кафедри соціальної роботи
та соціальної педагогіки

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, доцент
Петришин Людмила Йосипівна,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
доцент кафедри соціальної педагогіки і
соціальної роботи

кандидат педагогічних наук, доцент
Синякова Віра Богданівна,
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова,
доцент кафедри теорії
та технології соціальної роботи

Захист відбудеться 15 березня 2018 р. о 13.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.053.09 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розіслано 10 лютого 2018 року

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради Л. М. Вольнова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Трансформаційні процеси, які відбуваються в усіх сферах суспільства, зумовлюють зміни системи усталених соціальних відносин, зокрема й гендерних, що відкриває можливості для їх оновленого відтворення. Гендерні взаємини – важливий фактор соціального розвитку, оскільки чоловіки й жінки становлять дві найбільші соціальні групи.

На досягнення гендерної рівності спрямовано низку як міжнародних, так і вітчизняних законодавчих і соціальних ініціатив, що впливають на гармонізацію поведінкових моделей суспільства. На сучасному етапі Україна перебуває на шляху нової наскрізної стратегії – гендерного підходу, орієнтованого на формування й утвердження державної політики рівних можливостей, що дозволяє здійснювати соціально-педагогічну діяльність з урахуванням особливостей гендерної соціалізації та створює умови для цілісного розвитку особистості.

Суттєвий вплив на гендерні відносини має освіта, як один з найбільш важливих соціальних інститутів. Упровадження гендерної складової в процес професійної підготовки майбутніх фахівців, зокрема й соціальних педагогів, регламентовано низкою нормативно-правових актів, серед яких особливе значення мають наказ МОН № 839 від 10.09.2009 «Про впровадження принципів гендерної рівності в освіту» та проект Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти «Освіта: гендерний вимір – 2021». Відповідно до зазначених документів, держава спрямовує зусилля на формування суспільства гендерної рівності. Окреслене завдання може бути вирішене в процесі професійної підготовки соціальних педагогів, що передбачатиме осмислення механізмів конструювання гендерних взаємин і перспективи їх перетворення з метою зменшення проявів насильства, дискримінації, тиску стереотипів, які звужують простір для самореалізації, формування відповідального батьківства і материнства, встановлення балансу між сім'єю та роботою, загалом гармонійної гендерної взаємодії.

Питання підготовки майбутнього спеціаліста до соціально-педагогічної діяльності, розвитку професіоналізму та компетентності майбутніх соціальних педагогів в Україні проаналізовано в працях С. Архипової, Р. Вайноли, Ю. Галагузової, А. Капської, О. Карпенко, Л. Петришин, В. Поліщук та ін. Теоретико-методологічні засади інтеграції гендерної складової в освітній процес вищої школи досліджують: І. Кльоцина, В. Кравець, О. Петренко, Н. Приходькіна, Л. Столярчук, О. Цокур та ін.

Безпосередній зв'язок гендерних досліджень із соціально-педагогічною теорією та практикою відображено в науковому доробку О. Васильченко, Т. Голованової, С. Гришак, Н. Маркової, О. Остапчук, В. Синякової, К. Фофанової, С. Харченка, О. Ярської-Смірнової та ін. Проблему гармонізації гендерних взаємин на основі теорії соціального конструювання гендеру досліджують Т. Бєрсєнєва, О. Вороніна, О. Здравомислова, Т. Коростилєва, А. Тьомкіна, Н. Сабліна та ін. Роль гендерної освіти та гендерного виховання у формуванні гармонійних гендерних взаємин стала об'єктом вивчення С. Вихор, Т. Дороніної, П. Терзі, Л. Шустової, С. Яшник та ін. Психолого-педагогічні особливості гендерних взаємин молодого покоління

перебувають у центрі наукових пошуків О. Кізь, О. Кікінеджі, Е. Лібанової, О. Осіпової, О. Севастьянової та ін.

Проте серед значної кількості досліджень немає таких, де б цілісно було обґрунтовано процес підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин саме в молодіжному середовищі. Окрім того, теоретичний аналіз праць і практичний досвід професійної підготовки соціальних педагогів засвідчив низку суперечностей між:

- провідною роллю освіти та виховання в процесі побудови гармонійних гендерних взаємин та недостатньою увагою до цієї проблеми суб'єктів соціально-освітнього простору;
- об'єктивними потребами суспільства у фахівцях, здатних кваліфіковано впливати на систему гендерних взаємин молоді з метою їх гармонізації, та недостатньою професійною підготовленістю таких фахівців;
- необхідністю професійної підготовки соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин та недостатньою розробленістю теоретичних аспектів і практичних рекомендацій щодо розв'язання цієї проблеми.

Отже, актуальність порушеної проблеми, її недостатня теоретична й практична розробленість та виявлені протиріччя зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: ***«Підготовка майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі».***

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького і є складовою комплексної теми: «Неперервна професійна підготовка фахівців в умовах спільного європейського освітнього простору (ДР №01160005839)».

Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (протокол № 5 від 02.03.2011 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол №3 від 29.03.2011 р.).

Об'єкт дослідження – процес підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі.

Предмет дослідження – організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі та експериментальній перевірці ефективності їх реалізації.

Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження:**

1. Проаналізувати теоретико-методологічні основи підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі.
2. Схарактеризувати соціально-педагогічні особливості гендерних взаємин у молодіжному середовищі та завдання професійного впливу соціального педагога з метою їх гармонізації.

3. Окреслити компоненти, розробити критерії, виявити їх показники та оцінити рівні готовності майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі.

4. Визначити та схарактеризувати організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі.

5. Експериментально перевірити ефективність визначених організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі.

На різних етапах наукового пошуку використано такі **методи дослідження**: *теоретичні* – аналіз філософської, психолого-педагогічної, соціально-педагогічної та правової літератури з метою виявлення теоретичних основ підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі; аналіз змісту професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів для визначення організаційно-педагогічних умов підготовки до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі; контент-аналіз навчальних планів і програм професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів із метою визначення шляхів запровадження гендерної складової; *емпіричні* – тестування, метод самооцінки, анкетування, бесіда, педагогічне спостереження для виявлення компонентів, критеріїв, показників та рівнів готовності майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі; *педагогічний експеримент* (констатувальний, формувальний, контрольний), що дав можливість перевірити ефективність упроваджених організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі; *математично-статистичні методи* (первинна обробка й графічне представлення результатів, критерій Вілкоксона, t-критерій Стьюдента) для з'ясування достовірності отриманих даних й узагальнення результатів дослідження.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає в тому, що:

– *уперше: схарактеризовано й експериментально перевірено* організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі (інтеграція гендерних знань у процес професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів; використання інноваційних інтерактивних технологій гендерної освіти в навчальній та позанавчальній роботі; залучення студентів до громадської та проектної діяльності в осередку гендерної освіти); *розкрито* зміст понять «підготовка майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин» як процесу та «готовність майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин» як результату; *визначено* поняття «гармонізація гендерних взаємин у молодіжному середовищі», компоненти, критерії, показники та рівні готовності майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі;

– *уточнено:* соціально-педагогічний зміст поняття «гармонійні гендерні взаємини»; соціально-педагогічні особливості гендерних взаємин у молодіжному середовищі; завдання соціального педагога в сфері гармонізації гендерних взаємин молоді на основі багаторівневого підходу;

– *подальшого розвитку набули:* напрями застосування гендерного підходу в професійній діяльності соціального педагога; інноваційні технології гендерної освіти.

Практичне значення отриманих результатів: впроваджено організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі; розроблено та апробовано діагностичний інструментарій для визначення готовності майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин; навчальний курс «Основи гармонізації гендерних взаємин» для спеціальностей «Соціальна робота», «Соціальна педагогіка»; технології організації та проведення гендер-квестів, зустрічей у форматі «Open Space», ситуацій майбутньої професійної діяльності (case-study); напрями та форми функціонування гендерного освітнього осередку в вищому закладі освіти.

Положення дисертаційної роботи можуть бути використані викладачами в процесі підготовки студентів зі спеціальностей «Соціальна педагогіка», «Соціальна робота» та інших спеціальностей із метою вдосконалення практичної підготовки та залучення студентів до волонтерської діяльності; кураторами студентських груп у процесі організації виховної роботи; викладачами в закладах післядипломної освіти для підвищення кваліфікації фахівців соціальної сфери та вчителів; співробітниками соціальних служб у процесі надання гендерно чутливих соціальних послуг молоді та іншим категоріям населення.

Особистий внесок автора. У статтях, опублікованих у співавторстві з С. Архиповою, проаналізовано гендерні взаємини з погляду професійної діяльності соціального педагога, уточнено зміст поняття «гендерна компетентність соціального педагога»; у колективній монографії «Актуальні проблеми соціальної роботи» авторським є аналіз соціально-педагогічних аспектів упровадження гендерної рівності; у колективній монографії «Теоретико-методичні та організаційно-технологічні аспекти професійної підготовки соціальних педагогів та соціальних працівників до роботи з різними категоріями клієнтів» розкрито особливості підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі; у навчальному посібнику «Формування у молоді гендерно-відповідальної поведінки (на прикладі українських ВНЗ)» висвітлено досвід застосування інтерактивних технологій у процесі підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Сумського державного університету (акт №34/05/16 від 17.05.2016 р.), ДВНЗ «Криворізький національний університет» (довідка №02/02-328/3 від 20.05.2016 р.), Одеського національного політехнічного університету (довідка №1489/136-08 від 21.06.2016 р.), Житомирського державного університету імені Івана Франка (довідка №1/418 від 30.06.2016 р.), Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (довідка №01/01-860 від 07.11.2016 р.), Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (довідка № 180/03 від 08.09.2017 р.); у практику роботи Управління у справах сім'ї, молоді та спорту Черкаської обласної державної адміністрації (довідка № 1694/02 від 06.09.2016 р.), Черкаського обласного центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді (довідка 448/01-25 від 06.09.2017 р.).

Усього в дослідженні взяло участь 378 студентів 1-4 курсів спеціальності «Соціальна педагогіка» та 38 викладачів вищих закладів освіти. До контрольної групи включено 163 особи, до експериментальної – 215 осіб.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дослідження оприлюднені на конференціях: *міжнародних* – «Актуальні проблеми підготовки фахівців у галузі соціально-педагогічної діяльності» (Ніжин, 11 – 13 лютого 2010 р.), «Гендерна освіта – ресурс розвитку паритетної демократії» (Тернопіль, 27 – 29 квітня 2011 р.), «Гендер. Екологія. Здоров'я» (Харків, 19 – 20 квітня 2011 р.), «Акмеологія – наука XXI століття: підвищення якості освіти і розвитку професіоналізму» (Україна, Черкаси – Болгарія, Албена, 25 вересня – 02 жовтня 2011 р.), «Гендерна політика: успіхи – невдачі – перспективи» (Київ, 05 – 06 березня 2013), «Дитинство без насилля: суспільство, школа і сім'я на захисті прав дітей» (Тернопіль, 29 – 30 березня 2014 р.), «Pedagogy and Psychology In an Era of Increasing Flow of Information» (Угорщина, Будапешт, 01 березня 2016 р.), «Современната наука, бизнесът и образованието» (Болгарія, Варна, 27 червня 2016 р.), «Актуальні проблеми сучасної соціології, соціальної роботи та професійної підготовки фахівців» (Ужгород, 16 вересня 2016 р.), «Сучасні проблеми гуманітарних наук» (Краматорськ, 27 квітня 2017 р.) та ін.; *всеукраїнських* – «Возрождение духовности в современном мире: взаимодействие церкви и образования» (Харків, 24 – 25 березня 2011 р.), «Гендерна освіта в Україні: теоретичні та праксеологічні аспекти реалізації» (Дніпропетровськ, 24 листопада 2011 р.), «Гендерна мапа України» (Суми, 12 квітня 2012 р.), «Гендерний аудит як інструмент впровадження гендерної політики ВНЗ» (Харків, 19 – 21 листопада 2015 р.), «Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства» (Суми, 21 – 22 квітня 2016 р.), «Педагогіка вищої школи: досвід і тенденції розвитку» (Запоріжжя, 17 – 18 березня 2016 р.), «Інноваційні підходи ВНЗ у впровадженні гендерної рівності: в навчанні, дослідженнях, просвіті громади» (Черкаси, 25 – 27 лютого 2016 р.), «Рівність, лідерство, спілкування в європейських прагненнях української молоді: ґендерний дискурс» (Тернопіль, 05 – 07 жовтня 2016 р.), «Актуальні проблеми навчання і виховання в умовах інтеграційних процесів в освітньому та науковому просторі» (Мукачево, 27 – 28 жовтня 2016 р.), «Соціальні практики формування ґендерної чутливості й толерантності» (Черкаси, 01 – 03 грудня 2016 р.), І-й Всеукраїнській виставці-ярмарку центрів гендерної освіти вищих навчальних закладів та впровадження гендерних підходів у систему вищої освіти (Харків, 23 – 24 листопада 2012 р.), І регіональній (не)конференції міні-EdCamp Cherkassy «Інформаційні технології в освіті. Нові педагогічні технології» (Черкаси, 30 березня 2016 р.) та ін.

Результати дисертаційної роботи обговорено на засіданнях кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (2012 – 2017 рр.), зустрічах Всеукраїнської мережі осередків гендерної освіти (2012 – 2017 рр.), засіданнях робочої групи «Гендерна просвіта» в Громадській раді з гендерних питань у Верховній Раді України (2016 – 2017 рр.), інших заходах із гендерної проблематики.

Публікації. Основний зміст дисертації викладено в 44 працях. Серед них: 13 статей у наукових фахових виданнях України (2 у співавторстві), 2 монографії (у

співавторстві), навчальний посібник (у співавторстві), 1 методичні рекомендації, 3 статті у зарубіжних виданнях, 24 тези доповідей в збірниках матеріалів наукових конференцій.

Загальний обсяг особистого доробку становить 14 друкованих аркушів.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (292 найменування, із них 12 – іноземними мовами), 24 додатків, розміщених на 162 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 345 сторінок, зокрема 183 сторінки (8,3 авт. арк.) основного змісту. Робота містить 8 рисунків і 25 таблиць, що займають 23 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання й методи дослідження; розкрито наукову новизну й практичне значення, відображено відомості про апробацію та впровадження результатів, надано інформацію про публікації, особистий внесок здобувача, структуру й обсяг роботи.

У першому розділі – ***«Теоретичні основи підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі»*** – проаналізовано теоретико-методологічні засади підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин; розкрито зміст та завдання професійної діяльності соціального педагога в зазначеній сфері; визначено сутність, компоненти, критерії та показники готовності майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин молоді, виявлено рівні такої готовності.

Установлено, що гендерні дослідження в соціально-педагогічній сфері спрямовано на з'ясування: засад запровадження гендерного підходу в теорію та практику соціальної роботи і соціальної педагогіки (С. Агуліна, Г. Герасименко, Р. Назмутдінова, В. Сорочинська, Л. Столярчук, К. Фофанова, О. Ярська-Смірнова та ін.); ролі соціального педагога в гендерному вихованні та становленні гендерної культури різних категорій населення (Л. Буніна, О. Васильченко, Н. Маркова, О. Смірнова, Л. Яценко та ін.); специфіки процесу гендерної соціалізації жіноцтва та соціально-педагогічної підтримки жінок та дівчат (О. Болотська, М. Зубілевич, Г. Лактіонова, В. Синякова, Н. Цвєткова, Л. Харченко та ін.); гендерних проблем чоловіків (О. Стрельник та ін.); особливостей формування усвідомленого батьківства та материнства (Т. Алєксєєва, Л. Буніна, О. Лещенко, Н. Максимовська, Я. Мудрий та ін.); шляхів інтеграції гендерної складової в підготовку соціальних педагогів та формування професійно необхідних якостей майбутніх фахівців (О. Біла, В. Васильєва, Т. Голованова, С. Гришак, Л. Міщик, О. Остапчук та ін.).

Підтверджено, що соціальний педагог є одним із головних ініціаторів гармонізації гендерних взаємин у суспільстві, а сучасна ситуація наполегливо вимагає від системи вищої освіти підготовки фахівця, який знає шляхи та володіє механізмами подолання гендерної нерівності, а також здатен вирішувати практичні завдання в сфері побудови гармонійних гендерних взаємин.

Гендерні взаємини схарактеризовано як форми взаємодії суб'єктів різних статей у процесі спілкуванні або спільної діяльності. *Молодіжне середовище* визначено як складову соціальної структури суспільства, що має спільні умови життєдіяльності,

інтереси, заняття, які впливають на свідомість та поведінку. Згідно з чинним законодавством, молоддю є вікова категорія від 14 до 35 років. З'ясовано, що молодість є найбільш сприятливою для формування гармонійних гендерних взаємин, оскільки особистість у цей період, попри тиск гендерних стереотипів та переважного відтворення традиційних гендерних ролей, більш схильна до сприйняття та втілення в життя партнерської моделі гендерних взаємин.

На основі структурно-функціонального аналізу багаторівневої системи гендерних відносин (І. Кльоцина) розглянуто *види* (суспільні, міжгрупові, міжособисті, внутрішнє переживання своєї статевої належності), *чинники* (гендерна політика, гендерні стереотипи, гендерні уявлення, гендерна ідентичність) та визначено *соціально-педагогічні особливості гендерних взаємин у молодіжному середовищі* (формальна підтримка принципу гендерної рівності при переважному відтворенні традиційних моделей поведінки; гендерна сегрегація під час вибору вишу та професії; тенденція до зміни гендерних стереотипів маскулінності / фемінності в напрямі послаблення міжстатевої диференціації; консервативність поглядів молодих чоловіків порівняно з молодими жінками; прагнення, з одного боку, відповідати стереотипам, а з іншого, проявляти себе як індивідуальність; розбіжності в системах життєвих цінностей молодих чоловіків та жінок; низький рівень гендерної сенситивності як жінок, так і чоловіків тощо). Доведено, що сприятливість молодого віку та визначені особливості гендерних взаємин зумовлюють необхідність професійного впливу з метою їх гармонізації.

Гармонізацію гендерних взаємин у молодіжному середовищі визначено як неперервний поетапний процес зміни наявної системи гендерної взаємодії шляхом узгодження цінностей, інтересів, потреб та цілей молодих жінок і чоловіків на всіх рівнях гендерних відносин із допомогою упровадження гендерної складової молодіжної соціальної політики, трансформації гендерних стереотипів, гармонійного гендерного спілкування та сприяння становленню безконфліктної гендерної ідентичності. З огляду на це, *гармонійні гендерні взаємини* – це якісно нові сконструйовані форми взаємодії суб'єктів різної статі під час спілкування або спільної діяльності, для яких характерне узгодження цінностей, інтересів, потреб та цілей, послаблення або повна відсутність протиріч та конфліктів. Розглянуто спільні універсальні основи соціальної педагогіки та гармонійних гендерних взаємин: егалітаризм, соціальну справедливість, гендерне партнерство, гендерну толерантність.

У результаті проведеного аналізу схарактеризовано *механізми* гармонізації гендерних взаємин (гендерна складова молодіжної соціальної політики; трансформація гендерних стереотипів, що звужують простір для самореалізації; гармонійне гендерне спілкування; гендерна компетентність особистості; гендерна освіта та гендерне виховання) та визначено *професійні завдання соціального педагога* у сфері гармонізації гендерних взаємин молоді: аналіз соціальних процесів, що впливають на гендерні взаємини; моніторинг гендерної складової молодіжної політики; аналіз наявних у суспільстві гендерних стереотипів, специфіки їх упливу на гендерні взаємини; консультативна допомога в процесі розв'язанні гендерних протиріч та конфліктів; допомога особам, які зазнали гендерної дискримінації чи потрапили в ситуацію гендерного насильства; підтримка в ситуації кризи гендерної ідентичності; проведення інформаційно-просвітницьких та профорієнтаційних

заходів, спрямованих на утвердження гендерної рівності; розробка й реалізація соціальних проектів і програм із гендерного виховання та гендерної освіти молоді; створення гендерно чутливого виховного середовища в освітніх закладах та ін.

Доведено, що підґрунтям інтеграції гендерної складової в процес професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів є гендерний підхід як нова освітня стратегія та інструмент підвищення ефективності соціально-педагогічної діяльності. Сутність застосування *гендерного підходу* в професійній підготовці фахівців полягає в урахуванні індивідуальних гендерних особливостей студентів і студенток, рівноцінному залученні їх до різних видів діяльності, оцінюванні всіх проектів, програм, заходів через призму впливу на студенток і студентів, в усуненні з освітнього процесу та змісту освіти гендерних стереотипів та упереджень, виявленні й недопущенні проявів гендерної нерівності, включенні гендерної тематики в освітні програми та виховну роботу. Підкреслено взаємозв'язок гендерного та особистісного підходів, що полягає в спрямованості освітнього процесу на розвиток особистості та розкриття її потенціалу. Невід'ємними складовими гендерного підходу є формування гендерної компетентності та гендерної культури фахівця.

Аналіз наукових праць (Р. Вайнола, О. Карпенко, В. Поліщук та ін.) дозволив визначити *підготовку майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі* як процес, що відбувається в сприятливих умовах вищого закладу освіти й передбачає формування мотивів, цінностей, знань, умінь та навичок, які забезпечать здатність виконувати професійні завдання з метою гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі. Метою та результатом такого процесу *є готовність до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі* – професійно важливе особистісне утворення, що визначене цінностями гендерної рівності та мотивацією до соціально-педагогічної діяльності й становить систему знань, умінь та особистісних якостей, необхідних для результативного виконання професійних завдань із метою гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі.

Виокремлено та схарактеризовано *компоненти* готовності майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі: прагнення до зміни наявної системи гендерних взаємин, поєднання цінностей соціальної педагогіки та ідеї гендерної рівності, гендерно орієнтовані знання, гендерно орієнтовані професійні вміння.

Для об'єктивної оцінки результатів роботи виокремленні компоненти трансформовано в *критерії* та *показники* готовності майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі: *мотиваційно-ціннісний* (вмотивованість до професійної діяльності з метою гармонізації гендерних взаємин): підтримка ідеї гендерної рівності; бажання оволодіти гендерно орієнтованими знаннями та вміннями; гендерна чутливість; гендерна толерантність; *інформаційно-когнітивний* (обсяг та якість гендерно орієнтованих знань): розуміння основ гендерної теорії, понять та категорій гендеру; обізнаність із соціальними проблемами в сфері гендерних взаємин; розуміння особливостей гендерних взаємин у молодіжному середовищі; знання сутності гендерного підходу в соціально-педагогічній діяльності; обізнаність із гендерними особливостями освітнього процесу, державною стратегією гендерної освіти та гендерного виховання;

організаційно-діяльнісний (здатність вирішувати професійні завдання в сфері гармонізації гендерних взаємин): впроваджувати гендерний підхід у професійну діяльність; проводити інформаційно-просвітницькі заходи гендерної грамотності; застосовувати інноваційні форми і методи гендерної освіти; розробляти та реалізувати соціальні проекти з гендерного виховання та гендерної освіти молоді; надавати допомогу в ситуаціях гендерно зумовленого насильства та дискримінації.

Залежно від прояву сукупності визначених показників, диференційовано рівні готовності студентів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі: *професійно-перетворювальний* – свідома, глибока інтеріоризація гендерно орієнтованих знань, стійкість егалітарних гендерних переконань та активне відтворення відповідних ролей у житті; готовність творчо та самостійно розробляти та втілювати гендерно орієнтовані соціальні проекти, ефективно організовувати інформаційно-просвітницькі заходи, надавати допомогу особам, які зазнали гендерної дискримінації чи потрапили в ситуацію гендерного насильства; *базовий* – підтримка ідеї гендерної рівності, обізнаність з основними засобами гармонізації гендерних взаємин, готовність розв'язувати професійні завдання в типових ситуаціях; *конформістський* – поверхнева зацікавленість гендерною проблематикою, часткова обізнаність із гендерними поняттями та категоріями, ситуативне визнання цінності ідеї гендерної рівності за одночасного відтворення традиційних моделей поведінки, часткове розуміння основ використання гендерного підходу в соціально-педагогічній діяльності; *консервативний* – байдуже або негативне ставленням до гендерної проблематики; стійкість традиційних гендерних переконань; низький рівень гендерної чутливості; відсутність елементарних умінь використовувати гендерний підхід у соціально-педагогічній діяльності.

У процесі дослідження застосовано комплекс діагностичних методів: тест «Орієнтація на традиційні чи егалітарні стосунки», анкета «Гендерні характеристики особистості», графічний тест «Гендерна сенситивність»; опитувальники «Моя обізнаність у сфері гендеру», «Соціально-педагогічні аспекти гендерної проблематики», тести навчальних досягнень; спостереження за активністю та результативністю діяльності студентів під час залучення до участі в заходах, організованих осередками гендерної освіти у вишах та ін. Питання, що становили найбільш вагомий інтерес для нашого дослідження, об'єднано в опитувальнику «Готовність до формування гармонійних гендерних взаємин у молодіжному середовищі».

Констатувальний експеримент проведено впродовж 2011 – 2012 рр. на базі Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, Житомирського державного педагогічного університету імені Івана Франка, ДВНЗ «Криворізький національний університет», Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди та Сумського державного університету. Дослідженням було охоплено 378 студентів 1-2-го курсів. Його результати дозволили говорити про недостатній рівень готовності майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі. Як в ЕГ (8,37% – 18 осіб), так і в КГ (7,36% – 12 осіб) частка професійно-перетворювального рівня дуже низька. Базового рівня досягли тільки 23% студентів. А частка конформістського та консервативного рівнів в обох групах становить

понад дві третини (загалом майже 70%). Виявлено, що найбільш сформованими є показники за мотиваційно-ціннісним (підтримка ідеї гендерної рівності та гендерна толерантність), а найменш сформованими – за організаційно-діяльнісним критерієм (здатність до впровадження гендерного підходу, розробки і реалізації гендерно орієнтованих соціальних проектів, застосування інноваційних форм і методів гендерної освіти). Показники за інформаційно-когнітивним критерієм виявили низьку обізнаність студентів у сфері гендерної проблематики, нерозуміння ролі гендерної освіти та виховання як механізмів гармонізації гендерних взаємин молоді.

Отримані результати засвідчили необхідність впровадження спеціально створених організаційно-педагогічних умов, спрямованих на формування системних гендерно орієнтованих знань та умінь задля розв'язання професійних завдань у сфері гендерних взаємин, які матимуть позитивний вплив на формування готовності майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі.

У другому розділі – ***«Організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі»*** – схарактеризовано організаційно-педагогічні умови та етапи їх реалізації в процесі підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі, здійснено експериментальну перевірку їх ефективності.

Організаційно-педагогічні умови підготовки визначено як створені стійкі обставини, що включають зміст, форми, методи навчання, способи управління та контролю за діяльністю, а також необхідні ресурси, спрямовані на підвищення ефективності процесу професійної підготовки. Кожна з умов містить як організаційну (налагодження контактів із різними організаціями, розробка Положення «Про центр гендерної освіти», підготовка заходів, добір форм і методів роботи тощо), так і педагогічну складову (особистісно орієнтований підхід, проблемний виклад навчального матеріалу, цілеспрямоване застосування інтерактивних методів і форм роботи тощо), що лише в комплексі сприяють підготовці майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин.

На основі аналізу педагогічних досліджень, пов'язаних із вдосконаленням функціонування педагогічних систем (Ю. Бабанский, О. Галкіна, Е. Зеєр та ін.), організаційних та педагогічних заходів, що забезпечують упровадження принципів гендерної рівності в освітній процес (наказ МОНМСУ «Про впровадження принципів гендерної рівності в освіту», рекомендації Програми рівних можливостей та прав жінок в Україні ЄС-ПРООН, проект Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти «Освіта: гендерний вимір – 2021»), обґрунтовано такі *організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі*: інтеграція гендерних знань у процес професійної підготовки; використання інноваційних інтерактивних технологій гендерної освіти в навчальній та позанавчальній роботі; залучення студентів до громадської та проектної діяльності в осередку гендерної освіти вищого навчального закладу. Установлено *етапи* реалізації означених умов: мотиваційно-особистісний, інформаційно-технологічний, соціально-проектувальний.

На формувальному етапі (2012 – 2015 рр.) експериментальна робота щодо реалізації організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі відбувалася на базі навчальних закладів, де було проведено констатувальний експеримент. До участі в експерименті було залучено студентів ЕГ (215 осіб) та 38 педагогів вишів.

Етапи та складові реалізації організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі представлено на рис.1.

Реалізація першої організаційно-педагогічної умови – *інтеграція гендерних знань у процес професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів* – охопила такі напрями:

1. Доповнення гендерною тематикою циклів дисциплін: а) загальної підготовки – «Історія України» (тема: «Місце і роль жінок в історичному процесі. Історія жіночого руху в Україні»), «Філософія» (тема: «Гендер як складова суспільного буття людини»), «Українська мова за професійним спрямуванням» (тема: «Гендерно чутлива мова в професійному спілкуванні соціального педагога»), «Основи правознавства» (тема: «Гендерна рівність як складова прав людини»); *б) професійної підготовки* – «Соціалізація особистості» (тема: «Гендерна соціалізація особистості»), «Соціальна педагогіка» (тема: «Гендерне насильство як соціально-педагогічна проблема»), «Валеологія та основи медичних знань» (тема: «Гендерні особливості збереження здоров'я»), «Основи профорієнтаційної роботи» (тема: «Гендерний підхід у профорієнтаційній роботі»), «Соціально-педагогічна робота у сфері дозвілля» (тема: «Інноваційні форми організації молодіжного дозвілля»), «Етика і психологія сімейного життя» (тема: «Партнерство як основа сімейної гармонії»), «Технології соціально-педагогічної роботи» (тема: «Технології надання допомоги постраждалим від домашнього насильства») та ін.

2. Впровадження курсу «Основи гармонізації гендерних взаємин», для якого характерні методичні та організаційні особливості: а) *модульна побудова* («Основи теорії гендеру», «Гендерні відносини в сучасному українському суспільстві», «Гендер і професійна діяльність соціального педагога»); б*) проблемний виклад*: «Як погляд крізь «гендерні окуляри» впливає на гендерні взаємини?», «Чому по допомогу до закладів соціальної сфери звертаються переважно жінки?» та ін.; в) *візуалізація навчального матеріалу:* використання інфографіки з гендерної статистики, ілюстрацій у «жіночих» та «чоловічих» журналах («Наталі», «Максим» та ін.), зразків сексизму в рекламі («Даю в кредит десятий раз», «Обирай будь-яку» та ін.), прикладів гендерно коректної (ТМ «Моршинська», ТМ «Арієль» та ін.) та соціальної реклами («Стоп насильству!», «Не руйнуй!» та ін.), короткометражних фільмів конкурсу «Ген рівності», електронних презентацій («Багаторівнева модель гендерних взаємин», «Механізми гендерної соціалізації» та ін.) г) *послідовність* (наприкінці кожного модуля) та *тривалість* (4 академічні години) практичних *занять* для «занурення» студентів у гендерну проблематику;

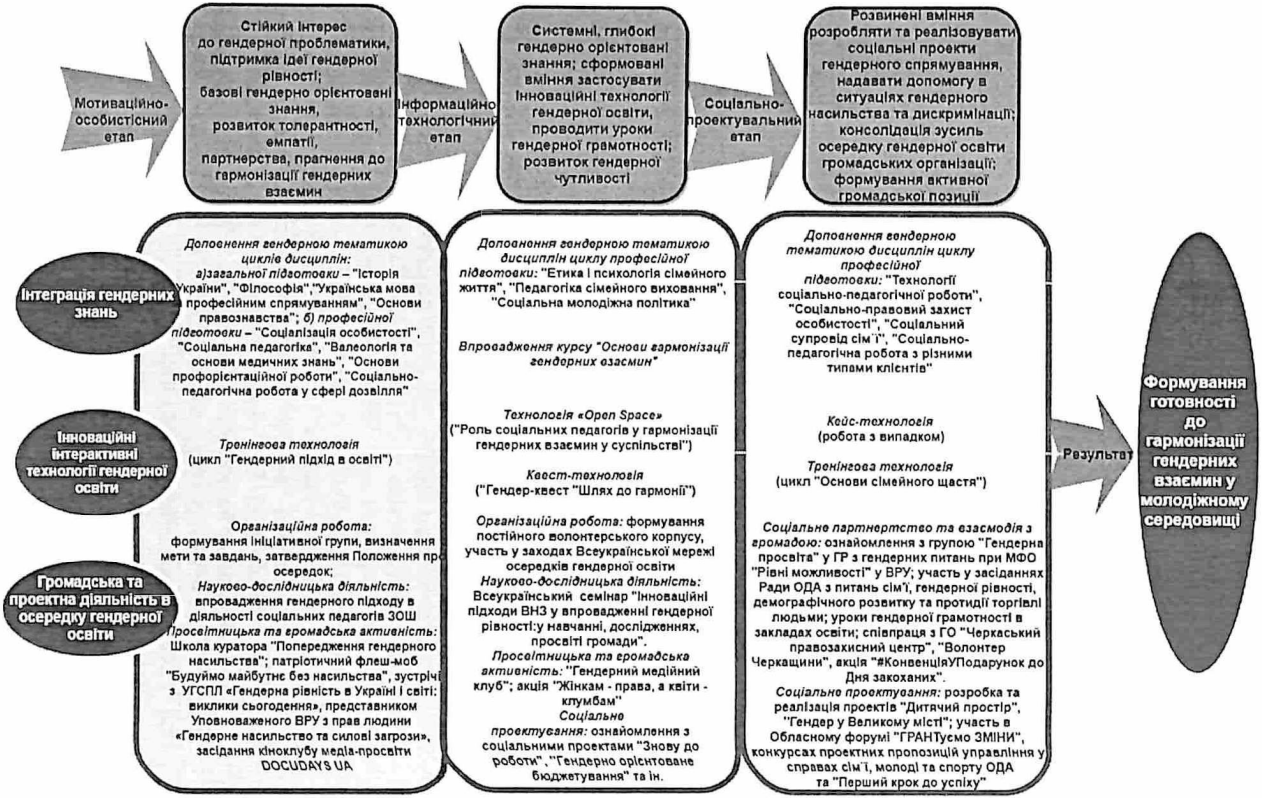

Рис. 1. Етапи реалізації організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі

д) *чітке структурування практичних занять* (попередній контроль знань шляхом тестування, постановка загальної проблеми, робота у мікрогрупах, презентація результатів, підсумки) *та використання елементів тренінгу* (вправи «Ціна стереотипу», «Шлях у країну Гармонію», «Сад рівності та гармонії» та ін.); ж) *організація* як аудиторної, так і самостійної *роботи в малих групах*, утворених за побажаннями студентів («Інь-Янь», «Феміна», «Паритет», «Рівність» та ін.); з) *поєднання форм індивідуальної* (підготовка порівняльних таблиць «Психофізіологічні особливості чоловіків і жінок», «Чинники гендерної соціалізації та їх вплив на особистість на різних вікових етапах», доповідей на студентську конференцію «Гендерна педагогіка як нова освітня технологія» та ін.) *та групової самостійної роботи студентів* (підготовка уроків гендерної грамотності для учнівської та студентської молоді «Я – дівчинка, Я – хлопчик, МИ – рівні», «Він і Вона в пошуках щастя» та ін., розробка соціальних міні-проектів – вуличних акцій «День батька», «Я=ТИ+МИ» та ін., карикатур на гендерну тематику); к) *інформатизація навчання*: ознайомлення з он-лайн ресурсами організацій і проектів, що працюють у сфері гендерної рівності (Центр гендерної культури, Громадська організація «Ла-Страда – Україна», Гендерний інформаційно-аналітичний центр «КРОНА» та ін.).

Реалізація другої організаційно-педагогічної умови передбачала *використання інноваційних інтерактивних технологій гендерної освіти в навчальній та позанавчальній роботі*:

1. *Технології «Open Space»* у ході інтерактивного заходу «Роль соціальних педагогів у гармонізації гендерних взаємин у суспільстві», під час якого учасники працювали над темами: «Гендерні аспекти розповсюдження ВІЛ/СНІДу», «Підтримка молодої сім'ї», «Насильство в «нерівному» шлюбі», «Шляхи подолання гендерних стереотипів» та ін.;

2. *Квест-технології* під час організації та проведення гендер-квесту «Шлях до гармонії», що передбачав проходження маршруту та виконання завдань («Аналоги назв професій для жінок», «Відповідальний тато», «Пройди милю в її взутті», «Дитячий майданчик», «Один день у тілі людини іншої статі»), підготовку «Дорожньої карти Кроків до гармонійних стосунків»;

3. *Тренінгові технології* під час двох тематичних циклів: а) «Гендерний підхід в освіті» з використанням відеоматеріалів («Стереотипи стирають особистість», «НеГендер» та ін.), залученням студентів до гендерного аналізу дитячої літератури (казок «Русалонька», «Попелюшка», «Котигорошко»); б) «Основи сімейного щастя» для студентської молоді старших курсів та студентських сімей з обговоренням тем: «Емоційне самопочуття матері та дитини в ситуації «мама на роботі»; «Тайм-менеджмент для мами і тата», «Кар'єра замість дитини чи кар'єра разом із дитиною?» та ін.

4. *Кейс-технології* (робота студентів над випадками), що передбачала певний алгоритм: діагностика проблеми, докази та аргументація, планування роботи щодо гармонізації гендерних взаємин.

Реалізація третьої організаційно-педагогічної умови – *залучення студентів до активної громадської та проектної діяльності в осередку гендерної освіти* – відбувалася за такими напрямами:

1. *Організація функціонування осередку гендерної освіти:* утворення ініціативної групи з викладачів та студентів, вивчення досвіду функціонування осередків в інших вишах України, визначення мети та завдань осередку, підготовка та затвердження Положення «Про центр гендерної освіти», планування діяльності, формування волонтерського корпусу осередку.

2. *Дослідницька діяльність:* дослідження впровадження гендерного підходу в діяльності соціальних педагогів в освітніх закладах та робота в складі фокус-груп; науково-практичний семінар («Інноваційні підходи ВНЗ у впровадженні гендерної рівності: у навчанні, дослідженнях, просвіті громади» та ін.).

3. *Просвітницька робота*: проведення школи кураторів академічних груп «Попередження гендерного насильства в українському суспільстві», флеш-моби «Будуймо майбутнє без насильства», «Жінкам – права, а квіти – клумбам», засідання кіноклубу медіа-просвіти DOCUDAYS UA, зустріч «Освіта – територія рівності» у форматі «Світове кафе»; функціонування Гендерного медійного клубу (представлення власних відеоробіт «Справжні чоловіки не б'ють жінок», «Руйнувати стереотипи не важко» та ін.), інформаційно-просвітницькі заходи в загальноосвітніх закладах, спрямовані на формування культури гендерних взаємин молоді, зустрічі з провідними дослідниками гендеру (Т. Злобіною – лекція «Гендерний розпад», О. Стрельник – дискусія «Турбота як робота» та ін.).

4. *Соціальне партнерство та взаємодія з громадою:* ознайомлення з діяльністю Громадської Ради з гендерних питань при міжфракційному об'єднанні «Рівні можливості» у Верховній Раді України; участь у засіданнях Координаційної ради облдержадміністрації з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку та протидії торгівлі людьми, зустрічі з координатором регіональної громадської приймальні Української Гельсінської Спілки з прав людини «Гендерна рівність в Україні і світі: виклики сьогодення», регіональним представником Уповноваженого ВРУ з прав людини на тему «Гендерне насильство та силові загрози» та ін., співпраця з громадськими організаціями «Волонтер Черкащини», «Черкаський правозахисний центр», «За мирне майбутнє» (вуличні опитування «Дитину якої статі ви б хотіли мати в майбутньому?»; зайняття «Я – не товар», «Обережно – незнайомці!» у закладах освіти), участь у всеукраїнських кампаніях «16 днів активних дій проти гендерно зумовленого насильства»,«#КонвенціяУПодарунок до Дня всіх закоханих» та ін.

5. Соціальне проектування: робота Школи соціального проектування, ознайомлення з досвідом реалізації всеукраїнських проектів «Рівні можливості для здобуття професії молодими матерями-студентками у вищих навчальних закладах», «Знову до роботи: реінтеграція матерів і батьків до професійного життя після відпустки по догляду за дитиною», «Гендерно орієнтоване бюджетування» та ін.; розробка та реалізація власних проектів «Дитячий простір», «Гендер у великому місті» та ін.; участь у конкурсі проектних пропозицій для включення в план управління у справах сім'ї, молоді та спорту ОДА, програмі розвитку молодіжного жіночого лідерства «Перший крок до успіху».

Реалізація схарактеризованих умов відбувалася поетапно. Результатом першого, *мотиваційно-особистісного етапу* стало формування стійкого інтересу до гендерної проблематики та базових уявлень про зміст понять і категорій гендерної

теорії, усвідомлення цінності ідеї гендерної рівності, розвиток таких особистісних якостей як толерантність, емпатія, партнерство, прагнення до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі.

На другому, *інформаційно-технологічному етапі* сформовано системні гендерно орієнтовані знання (розуміння сутності гендерного підходу в соціально-педагогічній діяльності, обізнаність із особливостями гендерних взаємин у молодіжному середовищі й державною стратегією гендерної освіти та ін.) і гендерно орієнтовані професійні уміння (проведення інформаційно-просвітницьких заходів гендерної грамотності; застосування інноваційних форм і методів гендерної освіти, надання допомоги в ситуаціях гендерно зумовленого насильства та дискримінації та ін.), підвищено рівень гендерної чутливості.

На третьому, *соціально-проектувальному етапі* сформовано уміння розробляти та реалізовувати соціальні проекти гендерного спрямування, консолідовано зусилля осередків гендерної освіти та громадських організацій, активізовано громадянську позицію студентів.

На контрольному етапі дослідження (2016 – 2017 рр.) проведено моніторинг готовності майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі за визначеними критеріями (рис. 2). Отримані результати дали підставу стверджувати, що організаційно-педагогічні умови, форми та процес їх реалізації є ефективними.

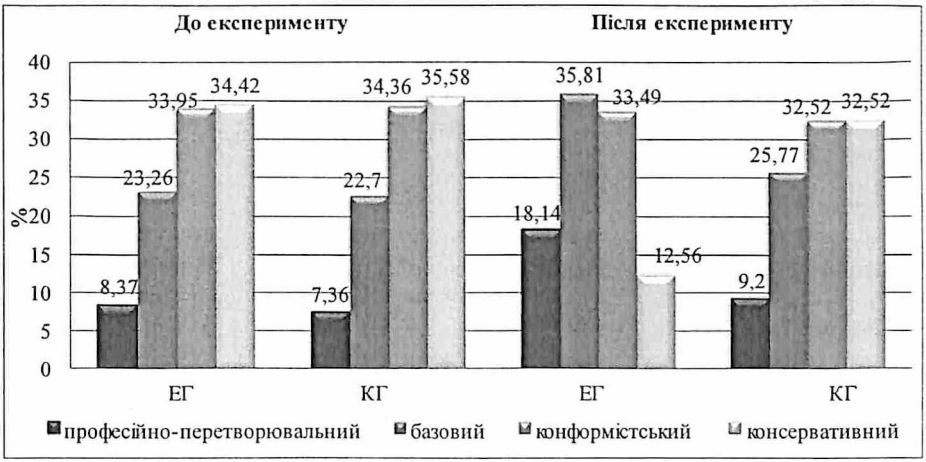

Рис. 2. Динаміка готовності майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі, (%)

Застосування діагностичних методик, ідентичних до тих, які були використані на констатувальному етапі, дозволило виявити динаміку рівнів готовності студентів. Зокрема, в ЕГ зафіксовано позитивні зміни за кожним із критеріїв. Професійно-перетворювальний рівень зріс до 18,14% (+9,77%), базовий до 35,81% (+12,55%), консервативний зменшився до 12,56% (–21,86%). Конформістський рівень (понад

30% студентів) майже не зазнав змін (за винятком організаційно-діяльнісного критерію).

Найбільш суттєві зміни засвідчено в показниках організаційно-діяльнісного критерію (застосування інноваційних форм і методів гендерної освіти та розробка й реалізація соціальних проектів з гендерного виховання та гендерної освіти молоді): абсолютна динаміка зростання у ЕГ склала 36,74%, при чому професійно-перетворювальний рівень зріс на 5,9%, базовий на 16,74%, конформістський – на 13,95%. Серед показників за інформаційно-когнітивним критерієм найбільш значущих змін зазнали «розуміння особливостей гендерних взаємин у молодіжному середовищі» та «обізнаність із гендерними особливостями освітнього процесу». Що ж до показників за мотиваційно-ціннісним критерієм, які були загалом достатньо сформованими на констатувальному етапі, то тут позитивні зміни відбулися передусім у розвитку гендерної чутливості.

Виявлені результати дослідно-експериментальної роботи підтвердили досягнення окресленої мети, вирішення поставлених завдань, а також дозволили довести ефективність організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі.

ВИСНОВКИ

У дисертації запропоновано теоретичне узагальнення та практичне розв'язання актуальної проблеми підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі, що полягає в здійсненні аналізу теоретичних основ процесу підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі, розробці та реалізації організаційно-педагогічних умов цього процесу. Результати дослідження підтвердили ефективність запропонованих організаційно-педагогічних умов та засвідчили досягнення мети, що є підставою для подальших висновків:

1. У дисертації проаналізовано теоретико-методологічні засади підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі, які визначено як форми взаємодії суб'єктів різної статі (віком від 14 до 35 років) під час спілкування або спільної діяльності, що мають певні соціально-педагогічні особливості, які впливають на свідомість та поведінку суб'єктів взаємодії. Запропоновано авторське визначення *гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі* як неперервного поетапного процесу зміни наявної системи гендерної взаємодії шляхом узгодження цінностей, інтересів, потреб та цілей молодих жінок і чоловіків на всіх рівнях гендерних відносин із допомогою впровадження гендерної складової молодіжної соціальної політики, трансформації гендерних стереотипів, гармонійного гендерного спілкування та сприяння становленню безконфліктної гендерної ідентичності. Підтверджено, що молодість є найбільш сприятливим віковим періодом для побудови гармонійних гендерних взаємин. *Підготовку майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі* визначено як процес, що відбувається в сприятливих умовах вищого закладу освіти й передбачає формування мотивів,

цінностей, знань, умінь та навичок, які забезпечать здатність виконувати професійні завдання з метою гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі.

2. На основі структурно-функціонального аналізу багаторівневої системи гендерних відносин схарактеризовано *механізми гармонізації гендерних взаємин* (гендерна складова молодіжної соціальної політики; трансформація гендерних стереотипів, що звужують простір для самореалізації; гармонійне гендерне спілкування; гендерна компетентність особистості; гендерна освіта та гендерне виховання). Визначено *соціально-педагогічні особливості гендерних взаємин у молодіжному середовищі* (формальна підтримка принципу гендерної рівності при переважному відтворенні традиційних моделей поведінки; гендерна сегрегація під час вибору вишу та професії; тенденція до зміни гендерних стереотипів маскулінності / фемінності в напрямі послаблення міжстатевої диференціації; консервативність поглядів молодих чоловіків порівняно з молодими жінками; прагнення, з одного боку, відповідати стереотипам, а з іншого, проявляти себе як індивідуальність; розбіжності в системах життєвих цінностей молодих чоловіків та жінок; низький рівень гендерної чутливості як жінок, так і чоловіків та ін.). Окреслено *професійні завдання соціального педагога у сфері гармонізації гендерних взаємин молоді* (аналіз впливу гендерних стереотипів на гендерні взаємини; використання інноваційних форм та методів гендерної освіти; допомога особам, що зазнали гендерної дискримінації чи насильства; проведення інформаційно-просвітницьких та профорієнтаційних заходів, спрямованих на утвердження гендерної рівності; розробка й реалізація соціальних проектів і програм з гендерного виховання та гендерної освіти молоді; створення гендерно чутливого виховного середовища в освітніх закладах та ін.).

3. У дисертації *готовність до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі* розглянуто як професійно важливе особистісне утворення, що визначене цінностями гендерної рівності та мотивацією до соціально-педагогічної діяльності й становить поєднання гендерно орієнтованих знань, умінь та особистісних якостей, необхідних для результативного виконання професійних завдань із метою гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі. Виокремлено та схарактеризовано компоненти готовності майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі (прагнення до зміни наявної системи гендерних взаємин, поєднання цінностей соціальної педагогіки та ідеї гендерної рівності, гендерно орієнтовані знання, гендерно орієнтовані професійні вміння). Розроблено *критерії* та виявлено *показники* готовності майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі: мотиваційно-ціннісний (вмотивованість до професійної діяльності з метою гармонізації гендерних взаємин), інформаційно-когнітивний (обсяг та якість гендерно орієнтованих знань), організаційно-діяльнісний (здатність вирішувати професійні завдання в сфері гармонізації гендерних взаємин). Результати констатувального експерименту засвідчили, що як в ЕГ (8,37% – 18 осіб), так і в КГ (7,36% – 12 осіб) частка професійно-перетворювального рівня дуже низька. Базового рівня досягли тільки 23% студентів. А частка конформістського та консервативного рівнів в обох групах становить понад дві третини (загалом майже 70%).

4. Визначено та схарактеризовано організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі. Реалізація першої умови – *інтеграція гендерних знань у процес професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів* охопила такі напрями: доповнення гендерною тематикою дисциплін циклів загальної та професійної підготовки; впровадження курсу «Основи гармонізації гендерних взаємин» (із візуалізацією навчального матеріалу, проблемним викладом, елементами тренінгу, пріоритетною роботою в малих групах, поєднанням індивідуальної та групової форм самостійної роботи, інформатизацією навчання). Друга умова – *використання інноваційних інтерактивних технологій гендерної освіти в навчальній та позанавчальній роботі* – реалізована з допомогою застосування технології «Open Space» (інтерактивний захід «Роль соціальних педагогів у гармонізації гендерних взаємин у суспільстві»); квест-технології (гендер-квест «Шлях до гармонії»), тренінгових технологій (цикли тренінгів «Гендерний підхід в освіті», «Основи сімейного щастя»); кейс-технології (під час роботи з випадком). Реалізація третьої умови – *залучення студентів до активної громадської та проектної діяльності в осередку гендерної освіти* – передбачала: організацію функціонування осередку; дослідницьку діяльність щодо питань упровадження гендерного підходу в діяльності соціальних педагогів в освітніх закладах; просвітницьку роботу (школи куратора, соціальні акції, флеш-моби, Гендерний медійний клуб, зустрічі з провідними дослідниками гендеру, інформаційно-просвітницькі заходи в закладах освіти різного рівня); соціальне партнерство та взаємодію з громадою (участь у консультаціях з громадськістю, організованих органами державної влади, відповідальними за реалізацію гендерної складової молодіжної політики, співпраця з громадськими організаціями, участь у всеукраїнських заходах); соціальне проектування (ознайомлення з досвідом реалізації всеукраїнських проектів, робота Школи соціального проектування, розробка та реалізація власних проектів, участь у конкурсах проектних пропозицій).

Реалізація схарактеризованих умов відбувалася поетапно: на *мотиваційно-особистісному етапі* було сформовано стійкий інтерес до гендерної проблематики, базові уявлення про зміст понять і категорій гендеру, усвідомлення цінності ідеї гендерної рівності та розвинуто такі особистісні якості, як толерантність, емпатія, прагнення до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі; на *інформаційно-технологічному етапі* здійснено формування системних гендерно орієнтованих знань та умінь, розвиток гендерної чутливості; на *соціально-проектувальному етапі* консолідовано зусилля осередків гендерної освіти та інститутів громадянського суспільства, активізовано громадянську позицію студентів.

5. Експериментально доведено ефективність визначених організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі. На контрольному етапі в експериментальній групи зафіксовано значущі зміни за кожним із критеріїв: абсолютна динаміка зростання професійно-перетворювального рівня склала 9,77%, базового рівня 12,55% Це засвідчує, що 116 (53,95%) майбутніх фахівців готові до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі. У КГ переважають

конформістський та консервативний рівні готовності – 106 осіб (65,04%), а позитивна динаміка професійно-перетворювального рівня становить лише 1,91%. Конформістський рівень (понад 30% студентів) майже не зазнав змін (за винятком організаційно-діяльнісного критерію).

Найбільшу динаміку зростання засвідчено у формуванні показників за організаційно-діяльнісним критерієм: «застосування інноваційних форм та методів гендерної освіти» – на 47,43%, «розробка й реалізація соціальних проектів із гендерного виховання та гендерної освіти молоді» – на 53,5%. За мотиваційно-ціннісним критерієм на 29,8% зросла гендерна чутливість, за інформаційно-когнітивним критерієм – обізнаність із особливостями гендерних взаємин у молодіжному середовищі (на 28,37%). Отримані результати дають підставу стверджувати, що рівень підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин зріс унаслідок упровадження вище зазначених організаційно-педагогічних умов. Це засвідчує, що схарактеризовані умови виявилися ефективними, а їхні складові та етапи реалізації доцільними.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів розглянутої проблеми. *Перспективою* для подальшої роботи є: вивчення потенціалу соціальної роботи з метою гармонізації гендерних взаємин у суспільстві; розроблення інноваційних форм гендерної освіти та гендерної просвіти; запровадження гендерного підходу в діяльність громадських організацій; вивчення зарубіжного досвіду функціонування осередків гендерної освіти у вищих закладах освіти; застосування потенціалу гендерного підходу в соціальній роботі з метою подолання наслідків конфлікту на Сході України.

Список публікацій здобувача за темою дисертації:

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Актуальні проблеми соціальної роботи: колективна монографія / за заг. ред. С. П. Архипової. Черкаси: ФОП Чабаненко, 2011. (*Байдюк Н. В. Соціально-педагогічні аспекти впровадження гендерної рівності. С. 26–52*).

2. Теоретико-методологічні та організаційно-технологічні аспекти професійної підготовки соціальних педагогів та соціальних працівників до роботи з різними категоріями клієнтів: колективна монографія / С. П. Архипова, Н. В. Байдюк, Т. Є. Гриценко та ін.; за заг. ред. С. П. Архипової. Черкаси: ФОП Гордієнко Є.І., 2013. (*Байдюк Н. В. Підготовка майбутніх фахівців соціальної сфери до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі. С. 212–225*).

3. Формування у молоді гендерно-відповідальної поведінки (на прикладі українських ВНЗ): навч. посібник / за заг. ред. Н. Світайло. Суми: Вид-во РА «Хорошие люди», 2013. (*Байдюк Н. В. Застосування інтерактивних технологій у процесі підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі. С. 151–158*).

4. Байдюк Н. В. Підготовка майбутніх педагогів до гармонізації гендерних взаємин молоді: методичні рекомендації та практичні матеріали. Черкаси: ДП «Черкаський НДІТЕХІМ», 2017. 44 с.

5. Байдюк Н. В. Особливості впливу факторів соціального середовища на процес статевої соціалізації старшокласників // Вісник Запорізького національного

університету: серія «Педагогічні науки». Запоріжжя: Вид-во ЗНУ, 2007. №2. С. 24–29.

6. Байдюк Н. В. Соціально-педагогічні умови ефективності формування гендерної культури молодої особистості // Вісник Черкаського університету: серія «Педагогічні науки». Черкаси: Вид-во ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2008. Вип. 122. С. 21–25.

7. Байдюк Н. В., Архипова С. П. Гендерні взаємини як сфера професійної діяльності соціального педагога // Вісник ЛНПу ім. Тараса Шевченка. Сер.: Педагогічні науки. Луганськ: Вид-во ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2010. Вип. 196. С. 154–161.

8. Архипова С. П., Байдюк Н. В. Соціально-педагогічний зміст поняття «гендерна компетентність» // Наукові записки Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя. Сер.: Психолого-педагогічні науки. Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2009. № 6. Ч. 1. С. 71–75.

9. Байдюк Н. В. Гендерна складова освіти дорослої людини // Вісник Черкаського університету: серія «Педагогічні науки». Черкаси: Вид-во ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2010. Вип. 183. С. 26–30.

10. Байдюк Н. В. Сутність та особливості гендерних взаємин у сучасному українському суспільстві // Вісник Черкаського університету. Сер.: Педагогічні науки. Черкаси: Вид-во ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2011. Вип. 230. Ч. ІІІ. С. 10–16.

11. Байдюк Н. В. Соціально-педагогічні особливості гендерних відносин у молодіжному середовищі // Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка. Сер.: Педагогічні науки. Луганськ: Вид-во ЛНПУ ім. Т. Шевченка, 2011. Вип. 231. Частина V. С. 50–58.

12. Байдюк Н. В. Напрямки гармонізації гендерних відносин у сучасному українському суспільстві // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Сер.: Педагогіка. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В.Гнатюка, 2011. Вип. 5. С. 76–80.

13. Байдюк Н. В. Інтеграція гендерних знань як невід'ємна складова професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі // Вісник ЛНПу ім. Тараса Шевченка. Сер.: Педагогічні науки. Луганськ: Вид-во Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2013. Вип. 11 (270). С. 218–225.

14. Байдюк Н. В. Особливості запровадження гендерного підходу в соціально-педагогічну діяльність // Вісник Черкаського університету. Сер.: Педагогічні науки. Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2013. Вип. 30 (283). С. 17–22.

15. Байдюк Н. В. Місце і роль осередку гендерної освіти у освітньо-виховному просторі вищого навального закладу // Педагогічний альманах: зб. наук. праць. Херсон: Вид-во КНВЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2016. Вип. 29. С. 96–101.

16. Байдюк Н. Здобутки та перспективи діяльності осередків гендерної освіти у вищих навчальних закладах України // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology. Budapest, 2016. IV (42). Issue 87. P. 15–18.

17. Байдюк Н. В. Особливості гендерної соціалізації дітей молодшого шкільного віку як передумова запровадження гендерного підходу в початковій

освіті // Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки». Черкаси: ЦНТІ ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2016. Вип. № 9. С. 4–21.

18. Байдюк Н. В. Квест як інтерактивний метод формування гендерної компетентності майбутніх соціальних педагогів // Гендерна парадигма освітнього простору / за заг. ред. Дороніної Т. О. Кривий Ріг: ВЦ КДПУ, 2016. Вип. 3–4. С. 134–141.

19. Байдюк Н. В. Змістова характеристика педагогічних умов підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі // Вісник Черкаського університету. Сер.: Педагогічні науки. Черкаси: ЦНТІ ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2017. Вип. № 11. С. 7–14.

20. Байдюк Н. В. Аналіз результатів експериментальної роботи з формування готовності майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі // Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки». Черкаси: ЦНТІ ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2017. Вип. № 4. С. 12–18.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

21. Байдюк Н. В. Група ровесників як фактор статево-рольової соціалізації старшокласників // Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи з різними категоріями населення: матеріали всеукр. наук.-практ. конф., 27-28 лютого 2008 р. Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2008. С. 25–27.

22. Формування базових компонентів гендерної компетентності майбутніх соціальних педагогів // Актуальні проблеми підготовки фахівців у галузі соціально-педагогічної діяльності: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 5-7 листопада 2009 р. Ніжин: В-во НДУ ім. М. Гоголя, 2009. С. 10–11.

23. Байдюк Н. В. Проблеми формування ціннісних уявлень молоді про ролі чоловіка та жінки у суспільстві // Возрождение духовности в современом мире: взаимодействие церкви и образования: тезисы Всеукр. научн.-практ. конф., 24-25 марта 2011 г. Харьков: ХНУ им. В. Н. Каразина, 2011. С. 18–21.

24. Байдюк Н. В. Критерії технології впровадження гендерної рівності у професійній діяльності соціального педагога // Гендерна освіта – ресурс розвитку паритетної демократії: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., Тернопіль, 27-29 квіт. 2011 р. / за ред. В. П. Кравця, Т. В. Говорун, О. М. Кікінеджі. Київ: ПРООН, 2011, С. 542–548.

25. Байдюк Н. В. Гендерні стереотипи як визначальний чинник гендерної соціалізації // Гендер. Екологія. Здоров'я: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф., 19-20 квіт. 2011 р. Харків: Вид-во ХНМУ, 2011. С. 45–47.

26. Байдюк Н. В. Гендерні аспекти самореалізації особистості // Акмеологія – наука XXI століття: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., Черкаси (Україна) – Добрич-Абена (Болгарія), 25 вересня – 02 жовтня 2011 року. Черкаси: ПІП Чабаненко, 2011. С. 20–22.

27. Байдюк Н. В. Соціально-педагогічні аспекти гармонізації гендерних відносин у молодіжному середовищі // Гендерна освіта в Україні: теоретичні та праксеологічні аспекти реалізації: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 24 листоп. 2011 р. Дніпропетровськ: Роял Принт, 2012. С. 212–216.

28. Байдюк Н. В. Толерантність як основа гармонізації гендерних відносин // Переяславская Рада: ее историческое значение и перспективы развития восточнославянской цивилизации: сб. науч. трудов по матер. VI Междунар. науч.-практ. конф. 15–16 декабря 2011 г. / под ред. А. Г. Романовского. Харьков: НТУ «ХПИ», 2011. С. 226–229.

29. Байдюк Н. В. Фактори гармонізації гендерних відносин у молодіжному середовищі // Гендерна мапа України»: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 12 квітня 2012 р. / ред. кол. : Н. Д. Світайло, А. М. Костенко. Суми: СумДУ, 2012. С. 34–37.

30. Байдюк Н. В. Упровадження гендерного компоненту в освіту майбутніх фахівців соціальної сфери // Підвищення якості освіти і розвиток професіоналізму в умовах сучасних соціально-економічних змін: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., Черкаси – Албена (Болгарія), 19-28 верес. 2012 р. Черкаси: ПП Чабаненко, 2012. С. 21–24.

31. Байдюк Н. В. Сучасні тенденції гендерної освітньої політики у європейському контексті // Сучасні тенденції розвитку освіти дорослих в європейському просторі: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 21 берез. 2013 р. Черкаси: ФОП Гордієнко Є. І., 2013. С. 21–32.

32. Байдюк Н. В. Гендерне насильство та шляхи його попередження у системі гендерних відносин // Дитинство без насилля: суспільство, школа і сім'я на захисті прав дітей: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., 29-30 квіт. 2014 р. / за заг. ред. О. Кікінежді. Тернопіль: Вид-во «Стереоарт», 2014. С. 614–617.

33. Байдюк Н. В. Готовність майбутніх фахівців соціальної сфери до управління багаторівневою системою гендерної взаємодії // Теоретико-методологічні основи розвитку освіти і управління навчальними закладами: матеріали І Всеукр. наук.-метод. веб-конф. з міжнар. участю, 23 груд. 2015 р.: в 2 ч. / за ред. Кузьменка В. В., Слюсаренко Н. В. Херсон: Вид-во КНВЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2015. Ч. 1. С. 29–34.

34. Байдюк Н. В. Организационно-методические особенности преподавания курса «Основы гармонизации гендерных отношений» для будущих специалистов социальной сферы // Съвременната наука, бизнесът и образованието: материалы XII Международна научна конференция, Добрич, Болгария, 27-29 юни 2016. Черкаси – Албена: Чабаненко, 2016. С. 60–65.

35. Байдюк Н. В. Квест як технологія гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі // Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства: матеріали Всеукр. наук. конф., 21-22 квіт. 2016 р. / за заг. ред. А.М. Костенко. Суми: Вид-во СумДу, 2016. С. 108–110.

36. Байдюк Н. В. Особливості організації самостійної роботи студентів під час вивчення спеціалізованого курсу «Основи гармонізації гендерних взаємин» // Педагогіка вищої школи: досвід і тенденції розвитку: матеріали ІІ Всеукр. наук.-практ. конф., Запоріжжя, 17-18 бер. 2016 р. Запоріжжя: ЗНУ, 2016. С. 131–134.

37. Байдюк Н. В. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до впровадження гендерного підходу // Актуальні проблеми сучасної соціології, соціальної роботи та професійної підготовки фахівців: матеріали доповідей та повідомлень Міжнар. наук.-практ. конф., 16 вер. 2016 р. / за ред. проф. І. В.

Козубовської, проф. Ф. Ф. Шандора. Ужгород: Вид-во ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2016. С. 16–18.

38. Байдюк Н. В. Гендерна складова професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів : мотиваційно-аксіологічний компонент // Актуальні проблеми навчання і виховання в умовах інтеграційних процесів в освітньому та науковому просторі: зб. тез Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., 27-28 жовт. 2016 р. / ред. кол.: В. І. Кобаль та ін. Мукачево: Вид-во МДУ, 2016. С. 150–152.

39. Байдюк Н. В. Гендерна компетентність як складова професіоналізму викладача вищої школи // Управлінсько-педагогічні аспекти професійної діяльності викладача вищої школи: зб. матеріалів перших наук.-практ. пед.. читань, 15 грудня 2016 р. Черкаси: Ю. А. Чабаненко, 2016. С. 16–19.

40. Байдюк Н. В. Сучасні тенденції у гендерній освіті України : європейський вимір // Соціальні практики формування ґендерної чутливості й толерантності: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, 1–3 груд. 2016 р. / упоряд. Н.І. Земзюліна. Черкаси: Чабаненко Ю., 2016. С. 148–152.

41. Байдюк Н. В. Гендерна складова професійних умінь соціального педагога // Рівність, лідерство, спілкування в європейських прагненнях української молоді: ґендерний дискурс: збірник матеріалів Всеукр. наук-практ. конф., 5–7 жовт. 2016 р. / за заг. ред. В. П. Кравця. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2016. С. 141–143.

42. Байдюк Н. В. Засади підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі // Суспільні дослідження у 21 сторіччі: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф., Краматорськ, 25 березня 2017 р. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. С. 7–10.

43. Байдюк Н. В. Інституалізація гендерного підходу у систему вищої освіти України : європейський вимір // Pedagogical education in modern university – project-based approach to the work organization according to the guidelines to the Evropean Qualifications Framework (experience of Danubius University): The abstracts of scientifically-methodological works by the results of international scientific and pedagogical internship, March 22-24, 2017, Sladkovicovo: Danubius University, Slovak Republic, p. 12–15.

44. Байдюк Н. В. Гендерна ідентичність представників покоління «Z» // Сучасні проблеми гуманітарних наук: матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф., 14 березня, 2017 р., Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. С. 4–6.

АНОТАЦІЇ

Байдюк Н. В. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, Міністерство освіти і науки України, Черкаси, 2018.

У дисертації розкрито зміст понять «підготовка майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин» як процесу та «готовність майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин» як результату; визначено сутність

гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі та особливості їх прояву. Здійснено аналіз теорії та практики запровадження гендерної складової у процес професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів. Визначено компоненти, критерії, показники та виявлено рівні готовності майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі.

Доведено, що ефективними організаційно-педагогічними умовами підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі є інтеграція гендерних знань у процес професійної підготовки; використання інноваційних інтерактивних технологій гендерної освіти в навчальній та позанавчальній роботі; залучення студентів до громадської та проектної діяльності в осередку гендерної освіти.

Ключові слова: гендерні взаємини, молодіжне середовище, гармонізація гендерних взаємин, гендерна освіта, професійна підготовка, професійна готовність, організаційно-педагогічні умови, інтерактивні технології, осередок гендерної освіти.

Baidyuk N.V. Training of Future Social Educators to the Harmonization of Gender Relations among Young People. - Manuscript copyright.

Thesis for a candidate degree in pedagogical sciences by specialty 13.00.05 – Social Pedagogy, Bogdan Khmelnytskyi Cherkasy National University of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Cherkasy, 2018.

The thesis deals with theoretical generalization and practical solution of the scientific problem of future social educators' training to harmonization of gender relations among young people, which consists in substantiating and experimental checking of the organizational and pedagogical conditions for future social educators' training to the harmonization of gender relations in the youth environment.

The analysis of the theory and practice of introducing a gender component into the process of future social educators' training is carried out. The connection of gender research with social and pedagogical theory and practice is established. It is proved that the integration of the gender component into the process of professional training of future social educators is based on the principles of gender approach, the interrelation of gender and personality approaches is also emphasized. The training as a process and readiness as a result of future social educators' training for the harmonization of gender relations among the young people has been identified. It is proved that it is gender education and gender education, as components of the professional activity of a social teacher, that are effective mechanisms for harmonizing gender relations in the youth environment. It is confirmed that youth is the most favorable age period for building harmonious gender relations.

The components are considered, they are transformed into the criteria (motivational-value, informational-cognitive, organizational-activity), the corresponding indicators are determined and the levels (professional-transformational, basic, conformist, conservative) of the future social educators' readiness for the harmonization of the gender relations among young people, are revealed.

It is proved that effective organizational and pedagogical conditions for the training of future social educators to the harmonization of gender relations among young people are: integration of gender knowledge into the process of professional training; use of

innovative interactive technologies of gender-based learning; involvement of students in public and project activities in the field of gender education.

Integration of gender knowledge into the process of professional training includes: supplementing the subjects of general and professional training cycles with gender themes (History of Ukraine, Philosophy, Social Pedagogy, Socialization of Personality, Principles of Vocational-Oriented Education, Social Youth Policy , "Social Support of the Family", etc.); introduction of a separate course "Principles of the Harmonization of Gender Relations", the teaching of which had a number of organizational characteristics.

The use of interactive innovative technologies for gender-based learning: carrying out the activities in the Open Space format "The role of social educators in the harmonization of gender relations in society", the gender quest "Path to Harmony", trainings "Gender Approach to Education", the cycle of meetings "Principles of Family Happiness", simulation of specific situations of future professional activity (case-study) in the field of gender relations.

Involvement of students in active public and project activities in the field of gender education: formation of a permanent volunteer corps, research work in the field of gender relations of student youth, participation in the activities of the center (flash mob "Let's Stop Violence Together", meetings with the representative of the Ukrainian Helsinki Human Rights Union "Children's Rights in Ukraine and the World: Challenges of the Present", etc.), gender-based media club, scientific and practical seminars, round tables; involvement in the work of advisory bodies of state power working in the field of equal rights and opportunities, interaction with public organizations; functioning of the social design school; development, submission to the competition and introduction of social projects: "Children's Space", "Gender in a Big City", "I am not a Commodity", etc.

As a result of the experiment, students of the experimental group showed significant changes: the transition of students from conservative level of readiness to the conformist, basic and vocational-transformative one. It was found that in the experimental group the proportion of students with a professional-transformative (by 9,77%) and base (by 12,55%) levels of readiness, there is a decrease in the proportion of students with a conservative level of readiness by 23.2%. There were no noticeable changes in the control group. Such results prove that the level of training of future social educators to the harmonization of gender relations has increased in case of implementation of the above mentioned organizational and pedagogical conditions.

Key words: gender relations, young people, harmonization of gender relations, gender education, professional training, professional readiness, organizational and pedagogical conditions, interactive technologies, centers of gender education.

Байдюк Н. В. Подготовка будущих социальных педагогов к гармонизации гендерных отношений в молодежной среде. – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.05 – социальная педагогика, Черкасский национальный университет имени Богдана Хмельницкого, Министерство образования и науки Украины, Черкассы, 2018.

В диссертации раскрыто содержание понятий «подготовка будущих социальных педагогов к гармонизации гендерных отношений» как процесса и «готовность будущих социальных педагогов к гармонизации гендерных отношений» как результата; определена сущность гармонизации гендерных отношений в молодежной среде и особенности их проявления. Осуществлен анализ теории и практики внедрения гендерной составляющей в процесс профессиональной подготовки будущих социальных педагогов. Определены компоненты, критерии, показатели и выявлены уровни готовности будущих социальных педагогов к гармонизации гендерных отношений в молодежной среде.

Доказано, что эффективными организационно-педагогическими условиями подготовки будущих социальных педагогов к гармонизации гендерных отношений в молодежной среде являются: интеграция гендерных знаний в процесс профессиональной подготовки; использование инновационных интерактивных технологий гендерного образования в учебной и внеучебной работе; привлечение студентов к общественной и проектной деятельности в центре гендерного образования высшего учебного заведения.

Ключевые слова: гендерные отношения, молодежная среда, гармонизация гендерных отношений, гендерное образование, профессиональная подготовка, профессиональная готовность, организационно-педагогические условия, интерактивные технологии, центр гендерного образования.

НБ НПУ
імені М.П. Драгоманова
100317788

Здано до набору. Підписано до друку 2.02.2018р.
Формат 60х84/16. Гарнітура Times.
Папір офсетний. Ум-друк. арк.. 0,92
Тираж 150 прим.

Видавець ДП «Черкаський НДІТЕХІМ» .
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовників і
розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 5318 від 04.04.2017 р.
Україна, 18000, м. Черкаси
тел./факс: (0472) 50-14-46,